

MATURA 2019 SPOMLADANSKI ROK

Maja Haderlap: Angel pozabe

Tanja Tomšič, prof. — 1tanja.tomsic@gmail.com

Knjižnica Bežigrad,

4. 3. 2019

DRŽAVNA PREDMETNA KOMISIJA ZA
SLOVENŠČINO ZA SPLOŠNO MATURO

UČITELJEM SLOVENŠČINE
DIJAKOM 3. LETNIKA GIMNAZIJ (PRIPRAVA NA SPLOŠNO MATURO 2019)

**RAZPIS TEMATSKEGA SKLOPA IZ KNJIŽEVNOSTI ZA IZPIT SPLOŠNE MATURE IZ
SLOVENŠČINE 2019**

Skladno z zahtevami Predmetnega izpitnega kataloga za splošno matura (Slovenščina) Državna predmetna komisija za slovenščino za splošno matura razpisuje za šolski esej pri pisnem delu izpita splošne mature iz slovenščine 2019 naslednji tematski sklop:

STISKE DRUŽINE IN POSAMEZNIKA NA ZGODOVINSKIH PRELOMNICAH

Na podlagi razpisanega sklopa bodo kandidati pisali razpravljalni oziroma interpretativni/razlagalni esej. Naslova zanju bodo prejeli neposredno pred izpitom. Za interpretativni/razlagalni esej bo predložen še neobravnani odlomek enega izmed književnih del, navedenih v tem razpisu.

Besedili (v celoti):

Maja Haderlap: Angel pozabe

Andrej Makine: Francoski testament

Za predmaturitetni preizkus je komisija določila delo:

Maja Haderlap: Angel pozabe

Datum: 6. februar 2018

Številka: 6037-1/2018-M

dr. Matej Šekli

PREDSEDNIK

M. Šekli

Nacizem in koroški Slovenci

Avstrijski nacisti naj bi po ukazu iz Berlina rešili slovensko narodnostno vprašanje na Avstrijskem Koroškem kar z asimilacijo ali z izgonom oseb s slovenskimi koreninami.

Matevž Kos (2013), v svoji kritiki, ki jo je napisal po izidu slovenskega prevoda, zastopa mnenje, da je Angel pozabe »tako rekoč slovenski roman« in da je slovenskost »predvsem privilegij avtoričine dvojezičnosti oziroma [...] 'večkulturnosti'.«

Je roman o koroških Slovencih, napisan z vidika koroških Slovencev, kot spomin na nemško oziroma nacistično zatiranje.

Koroška pisateljica in pesnica je v njem ubesedila spomine svoje babice in očeta na čas 2. svetovne vojne in nacizma, ki je zelo zaznamoval Slovence na Koroškem.

Intimna zgodba je podana s pomočjo pretežno (objektivno) kronološke pripovedi, pri čemer je več kot polovica besedila posvečena otroštvu.

Roman Angel pozabe je v nemško govorečem
prostoru doživel velik uspeh, v prostoru slovenske
Koroške pa deluje katarzično - najverjetneje zato,
ker je avtorica v njem s tolikšnim posluhom načela
dolgo zamolčane teme.

Maja Haderlap (1961, Železna Kapla)

- ▣ Avtorica Maja Haderlap je pripadnica avtohtone slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem.
- ▣ Pesnica (avtorica treh pesniških zbirk), pisateljica, esejistka, kritičarka, prevajalka in dramaturginja.
- ▣ Po končani Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu je na Dunaju študirala gledališke vede, germanistiko in filozofijo. Doktorirala je s tezo o slovenski kulturni politiki ter gledališki in dramski dejavnosti na Koroškem.
- ▣ Urednikovala je koroško slovensko literarno revijo Mladje.
- ▣ Bila je dramaturginja v Mestnem gledališču v Celovcu.
- ▣ Sedaj je predavateljica na celovški univerzi.

O romanu Angel pozabe

»Angel pozabe« naj bi poskrbel, da ljudje pozabijo, saj je marsikaj, kar se zgodi v življenju, bolje pozabiti, da lahko živimo naprej. Avtorica piše o tem, kakšne posledice v ljudeh pusti vojna, kako njene sence segajo v sedanost in določajo življenja prizadetih. Toda zgodi se, da včasih prav angel pozabe ne izbriše sledov preteklosti. Postavi se vprašanje, ali je Angel pozabe mogoče prej zgodovinski dokument kot pa roman.

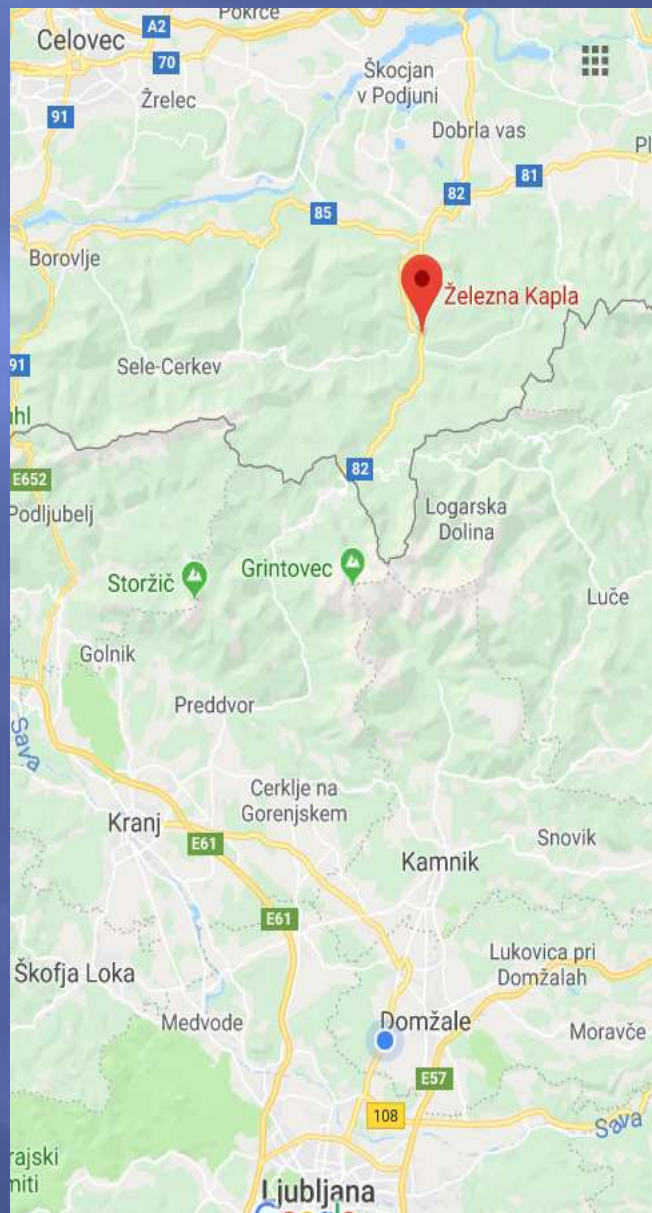
Katere vrste roman je Angel pozabe?

Gre za avtobiografski roman z natančno razporejenimi spomini – individualnimi, kolektivnimi in kulturnimi spomini – gre za zgodbe ene družine, prepletene z zgodbami drugih dužin (biografski roman), okoliških krajev in življenja v koncentracijskem taborišču. Avtorica pravi, da je to slovenski roman, napisan v nemščini (ki ga je prevedel Štefan Vevar leta 2012).

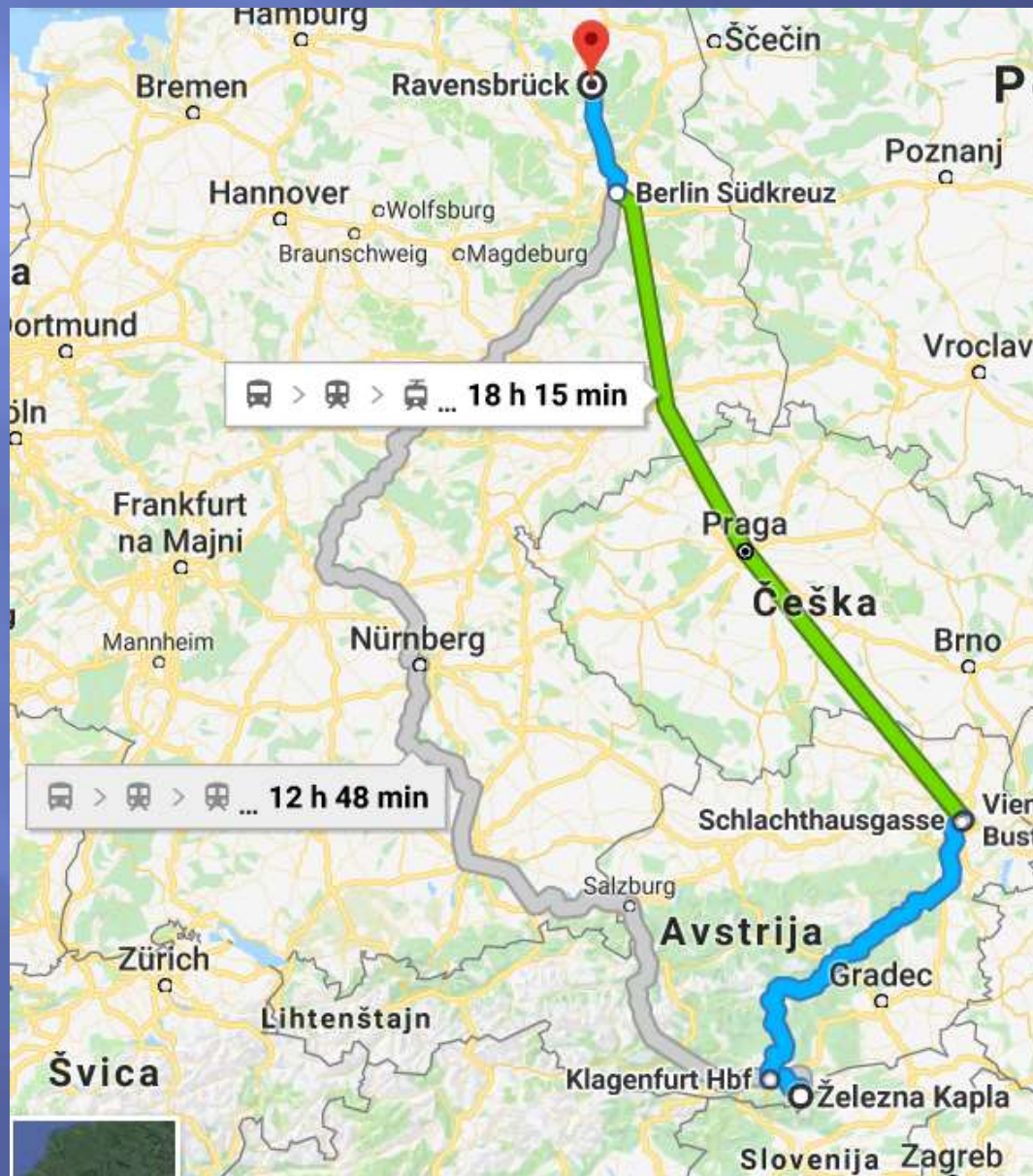
LOKACIJE

- ▣ Izhodišče dogajanja v romanu Maje Haderlap Angel pozabe je dolina Lepene na avstrijskem Koroškem pri Železni Kapli, nekaj kilometrov od meje s Slovenijo.
- ▣ Koncentracijsko taborišče Ravensbrück
- ▣ ...

LOKACIJA

LOKACIJA

Dogajalni čas

- ▣ Zgodba napisana z gledišča deklice, rojene v šestdesetih letih 20. stoletja, potomke dveh generacij, ki sta vojno doživeli na svoji koži.
- ▣ Gre za prepletanje sedanjosti s preteklostjo (z dogajanjem med 2. svetovno vojno, nacistično strahovlado, partizanskim odporniškim gibanjem in terorjem nad koroškimi Slovenci). Glavna tema in opredeljujoči dogajalni čas je druga svetovna vojna.

NOTRANJA ZGRADBA

- ▣ Roman nima linearne klasične zgradbe.
- ▣ Osrednji pripovedni tok je pogosto pretrgan s spomini, vendar te retrospektive niso sintetično nanizane.
- ▣ Gre za preplet zgodovinske povojne tematike s spomini treh generacij.
- ▣ Zgodba ima v bistvu 3 pomenske sklope, ki imajo vsak svojo osrednjo pripoved:
 - BABICA
 - OČE IN MAMA
 - PRIPOVEDOVALKA

Literarnoteoretične opredelitve

Pripovedovanje je raziskovanje lastne preteklosti, predmet je spomin. Spominjanje po svoji naravi ni le preprosto zaznavanje minulih dogodkov. Pripovedovalka neprenehoma prestopa iz „tedaj“ v „zdaj“. Rahločutno pripoveduje o iskanju pravega jezika, slovenskega ali nemškega, in iskanju domovine, slovenske ali avstrijske. Avtorica ne obtožuje, ne polemizira, ampak zgolj tankočutno niza spomine o dogodkih, ki so mleli in še meljejo Slovence na Koroškem. Pripoveduje o tem, kakšne posledice v ljudeh zapušča vojna, kako njene sence segajo v sedanost in določajo življenja prizadetih.

Književne osebe

- ▣ Se najbolje predstavljajo same s svojim besedjem, v pogovorih, dogajalnih odzivih ...
- ▣ Smrt predstavlja za vse neizogibno sestavino življenja.
- ▣ Glavne osebe:
 - BABICA Mitzi
 - OČE Zdravko
 - MAMA Karla
 - PRIPOVEDOVALKA Maja (Mic, Jajčarica)
- ▣ Stranske osebe:

Cela vrsta drugih oseb in družin, ki so deloma predstavljene s kakšno krajšo zgodbo o njihovi usodi med vojno, deloma pa so samo omenjene – med drugim v obliki naštevanja.

BABICA

- Na začetku romana je dogajalni prostor koroška vasica Lepena, v bližini meje z Jugoslavijo in nekaj kilometrov od Železne Kaple ...
- Druženje v črni kuhinji – kmečka opravila
- Pripovedovalka se rada druží z babico, jo opazuje pri delu v črni kuhinji ...
- Babica in kuhinja: zdaj in v taborišču
- Stara mati ne zaupa snahi, da zna kuhati ...
- Vraže in molitev – partizani – ples in karte
- Prepričana je, da imajo besede veliko moč, da lahko tudi zdravijo ali obvarujejo pred zlom ...
- Obiski na domu in nakupovanje v Železni Kapli – bivanje v graščini in obisk taborišča
- Babico pogosto obiskujejo starejši sosedje: stalni gost Flori je med vojno pričal na policiji, da je bil dedek prisilno mobiliziran, Čik je bil sočasno z babico odpeljan v taborišče za otroke ...

BABICA

- Izlet v Slovenijo, ogled Hrevelnikove domačije in zidava nove hiše – spomin na trpljenje v taborišču
- Babica organizira izlet na Brezje ...
- Ravnanje paznic v taborišču in ponižanje ob prihodu – misel o posledicah
- Stara mati ima na nočni omarici knjižici Ženske iz Ravensbrücka in Kaj mi mar za to, ki ju je prinesla s spominske slovesnosti v taborišču ...
- Čiščenje stranišč – smrt rejenke Mici, brata Miklavža in svakinje Katrce
- Babica pove vnukinji, da je v življenju videla že veliko golih žensk, starih in mladih ...
- Premestitev v taboriščno kuhinjo in rešitev pred smrtjo
- Po premestitvi iz zunanje službe v kuhinjo je morala pomivati velike kotle ...

BABICA

- Poslavljanje od življenja in rojstvo petega otroka –
- Babičina smrt in spomini na vojno – bedenje ob pokojni, slovo in pogreb
- Ob koncih tedna pripovedovalka prisluhne, ko stara mati Mici razlaga očetu rodbinske povezave in poimensko našteva vse kmetije v Lepeni ...
- Prihod babice v taborišče in vračanje domov – njen portret skozi stare fotografije in dokumente
- Po očetovi smrti vnukinja prebira babičino taboriščno knjižico ...

OČE IN MAMA

- Materina vsakdanja opravila, skrb za napredek in odnos do krščanstva – očetovo čebelarjenje, trpinčenje konja in obiskovanje gostilne
- Mama dela na polju in skrbi za živino in pri delu rada poje ...
- Pogovor drvarjev, obisk kurirske postaje in ilegalni prehod čez mejo
- Orkanski veter naredi v grofovih gozdovih veliko škode ...
- Lovski pogon in pogovor, težavna pot očeta in hčere domov
- V družini pripovedovalke je stara lovski tradicija ...

OČE IN MAMA

- Babičin rojstni dan, boji na Veliki planini in očetove grožnje s puško
- Niti praznovanje ne more prekriti bolečine preteklosti, notranje razrvanosti, ki jo je v posameznikih pustila vojna ...
- Oče doma trpeč in besneč, v družbi drugih ljudi samozavesten in zabaven
- Oče zaživi dvojno življenje ...
- Odnos do slovenstva, politike in partizanstva
- Očetova teta Leni se udeležuje demonstracij Slovencev po nemškem jurišu na dvojezične krajevne napise, oče pa se noče ukvarjati s politiko ...
- Spremembe v družini po taščini smrti – obiski sorodnikov, očetova skrb za hčerino šolanje in spomini na vojno – mamina katoliška vzgoja in vožnje z mopedom
- Mama po taščini smrti prevzame gospodinjstvo ...

OČE IN MAMA

- Očetove delovne nesreče in bolezni – odškodnina za žrtve nacizma in obisk zobozdravnika – tihotapljenje cigaret – usmrtitev kmeta Kebra
- Oče pri nesreči v gozdu skoraj izgubi oko, z žago si odreže kazalec in s sekiro se useka v nogo ...
- Očetovi spomini: obnova domačije, igranje, obiskovanje kmetijske šole in poroka z mamo – družabnost in skrb za kmetijo
- V Sloveniji se začne desetdnevna osamosvojitvena vojna ...
- Očetovo zanemarjanje kmečkih opravil in nesreča na pašniku
- Oče po opravljenem delu pogosto zaspi za mizo v kuhinji ...
- Opustitev živinoreje, odškodnina za žrtve nacizma, očetovo hiranje in mamino petje z moževo sestrično
- Starša se odločita za prodajo zadnje krave ...
- Očetova smrt in pogreb
- Oče noče, da bi ga odpeljali v bolnišnico, saj hoče umreti doma ...

PRIPOVEDOVALKA

- Utopitev Iris v ribniku in kolonija v letovišču Bibione
- Pripovedovalka se poleti med počitnicami spet odpelje na grad k stricu, očetovemu bratu, ki je tam upravnik ...
- Zaraščanje gozda in njegov pomen za prebivalce Lepene – šola in obiski pri teti Malki – pripovedovalkino osamosvajanje in odraščanje
- Pripovedovalka hodi gledat televizijo k sosedovim skozi gozdiček za hišo ...
- Smrt stare Pečnice in poboj Hojnikove družine
- Vnučinja in babica gresta kropit umrlo sosedo skozi gozdiček k Pečniku ...
- Vsenavzočnost smrti: v preteklosti in sedanjosti

PRIPOVEDOVALKA

- Pripovedovalka se ne more znebiti misli, da je v njihovih hribih smrt nenehno prisotna ...
- Babičina spalnica kot odrešitev – prepir o nadaljevanju šolanja in odhod na gimnazijo v Celovcu
- Obupana in izčrpana zaradi očetovega trpljenja in brezizhodnega položaja se hči sprašuje, zakaj njej nihče ne pomaga in je ne obvaruje pred kruto resničnostjo ...
- Pripovedovalkino čustveno oddaljevanje ob babice in krepitev narodne zavesti – želja po pisanju

PRIPOVEDOVALKA

- Hči se ob koncih tedna redno vrača domov in mama jo vedno pošilja k maši ...
- Pesniški začetki, študij teatrologije na Dunaju in obračun med Slovenci in Nemci v gostilni – nočna vožnja s traktorjem domov
- Pripovedovalka pred maturo začenja pisati svoje prve pesmi, ki jih občuti kot začetniške in kot iskanje pravega pesniškega izraza ...
- Izid prve pesniške zbirke in očetova ljubosumnost

PRIPOVEDOVALKA

- Pripovedovalka se čedalje bolj zaveda prepada med sedanostjo in preteklostjo, pa tudi med uradno in dejansko zgodovino Avstrije ...
- Predstavitev partizanskih spominov na Dunaju – oče prvič v glavnem mestu
- Spomini na partizanske dni, ki jih je prispevala dedova sestra Leni, izidejo v dvojezični knjigi, ki naj bi jo predstavili na Državnem sekretariatu za ženska vprašanja na Dunaju ...

PRIPOVEDOVALKA

- Mamina želja po novem življenju, odnos med njo in hčerko – vprašanje meje
- Pripovedovalka preneha dobivati štipendijo, zato se odloči, da bo disertacijo končala na Koroškem
- Demokratični procesi v Sloveniji in enačenje partizanov s komunisti – koroško sobivanje katolištva in partizanstva – pripovedovalkina odločitev za pisanje literature v nemščini
- Pripovedovalki uspe izdati drugo pesniško zbirko in končati disertacijo, zaposlitev najde v Ljubljani ...

PRIPOVEDOVALKA

- Desetdnevna vojna – vojna na Balkanu in razpadanje Jugoslavije – ponovno obujene zgodbe
- 26. junija 1991 pripovedovalka stoji na Trgu republike v Ljubljani in opazuje dvigovanje nove slovenske nacionalne zastave ...
- Pripovedovalkina nemoč ubežati grozotam nacističnega terorja
- V zavesti pripovedovalke, ki je sicer že povsem samostojna, dozorela osebnost z izdelano življenjsko potjo, vznikajo boleči drobci iz zgodovinske preteklosti ...

PRIPOVEDOVALKA

- Konec vojne in vračanje na opustošene domove – nastanek železne zaves, odhajanje hribovcev v mesta ali v svet
- Drobci iz preteklosti se še kar naprej pojavljajo, prekrivajo in trgajo pripovedovalkino sedanost ...
- Pripovedovalquine sanje, prebiranje babičinih spominov in dokumentov ter obisk Ravensbrücka

JEZIK IN SLOG

Avtorica je zapisala in v tem času povedala v intervjujih, da je nemščina njen »jezik refleksije« in je »jezik, ki ji pomaga ohranjati distanco«. Maja Haderlap je pripovedno zlasti močna, ko izrisuje posameznike in njihove usode, posnete po resničnih osebah. Njeni opisi in razmišljanja bralca potegnejo v svoj tok. Kot pravi novinarka radia ARS, Tesa Drev: » Maja Haderlap je o času spregovorila samosvoje, saj se kot pripadnica povojne generacije umešča v moderno dobo, a kljub temu je ostala zaznamovana. In prav dekliško ženski pripovedni glas, razumevajoč, mestoma humoren, malce odmaknjen, toda čustveno zvest svoji dediščini, je, kot kaže, tisti, ki mu želijo prisluhniti tako ljudje v njenem lastnem kot v širšem evropskem prostoru.«

JEZIK IN SLOG

Babičina smrt kot nekakšna prelomnica požene pripovedni tempo, ki nato pravzaprav konstantno narašča. S tem je ujet in zrcaljen povsem realni življenjski občutek, da se z višjo starostjo vse odvija hitreje, da dnevi, tedni in leta začenjajo bežati mimo nas. Pripovedovalni čas je večinoma sedanjik.

Prikaz povojnega časa temelji na splošnejši osvetlitvi usode anonimiziranih ljudi brez imena, a z veliko trpljenja.

Kljub umirjenosti in nerazburjenosti, ki sta vendarle karakteristični za celotno besedilo, pa roman še zdaleč ni dolgočasen, saj razne negotovosti zaradi nepoudarjenega, a vendarle opaznega nakazovanja prispevajo h grajenju napetosti. Vseskozi se vzpostavljajo slutnje, ki so kakor mimogrede včasih potrjene, včasih pa tudi ne.

Sesuva in podira se njen otroški svet varnosti in harmonije, zato se vse bolj zapira vase, s tem pa začne pripovedovati bolj realistično, trezno, na mesto lahkotnega humorja polagoma stopi ironija, ki se je poslužuje tudi ob svojem slikanju zgodovine.

Ob odraščanju in dozorevanju pomembno vlogo pri spremembi perspektive igra tudi geografsko premikanje, ki ga pripovedovalka doživlja kot časovno potovanje.

(Nina Kompein)

Katera vprašanja zasledimo?

- ▣ Odnosi v družini (in posameznika/-ce do družine)
- ▣ Ohranjanje zmožnosti izražanja in izkazovanja ljubezni
- ▣ Bivanjsko vprašanje ohranjanja človečnosti in preživetja
- ▣ Bivanjska vprašanja pripovedovalke
- ▣ Osebne življenjske izkušnje – odraščanje otroka v deklico
- ▣ Trpljenje koroških Slovencev
- ▣ Traume posameznikov in skupnosti
- ▣ ...

Besedna umetnina je veliko več kot zgolj vsota fabule in različnih prvin, od dogajalnega prostora in časa do dogodkov in oseb. Njena lepota ali poetičnost ali kakor koli že imenujemo njeno temeljno lastnost, je enakovredna njenim etičnim in spoznavnim sestavinam, zato vsako resnično umetniško delo vsebuje presežek, zaradi katerega se z vsakokratnim branjem vedno znova rodi. Tega presežka ne more dokonca zajeti nobena razlaga.

(Marija Mercina)

Dodatno:

PODATKE o položaju Slovencev v Avstriji

NAJDETE

NA URADNIH SPLETNIH STRANEH:

Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v
zamejstvu in po svetu -

http://www.uszs.gov.si/si/delovna_podrocja/slovinci_v_zamejstvu/

in

na Informacijskem portalu Zveze slovenskih organizacij

- <http://www.celovec.konzulat.si/index.php?id=2730>

ter Slovenske prosvetne zveze

<http://spz.slo.at/sl/ovestila/zgodovina>

Vprašanja:

1. Kje živijo avtohtoni Slovenci na ozemlju Avstrije?
2. Koliko jih je?
3. Kakšne so njihove pravice?
4. Kako so organizirani in katere so njihove najpomembnejše organizacije?
5. Naštej njihove najpomembnejše kulturne ustanove. V čem je njihova vloga?
6. Kaj veste o bukovniški tradiciji?
7. Kakšna je vloga Maje Haderlap med koroškimi Slovenci?

RAZLAGALNI IN RAZPRAVLJALNI ESEJ

Sanje pogosto izražajo pripovedovalske občutke in strahove ...

RAZLAGALNI ESEJ

Odlomek (str. 134–136):

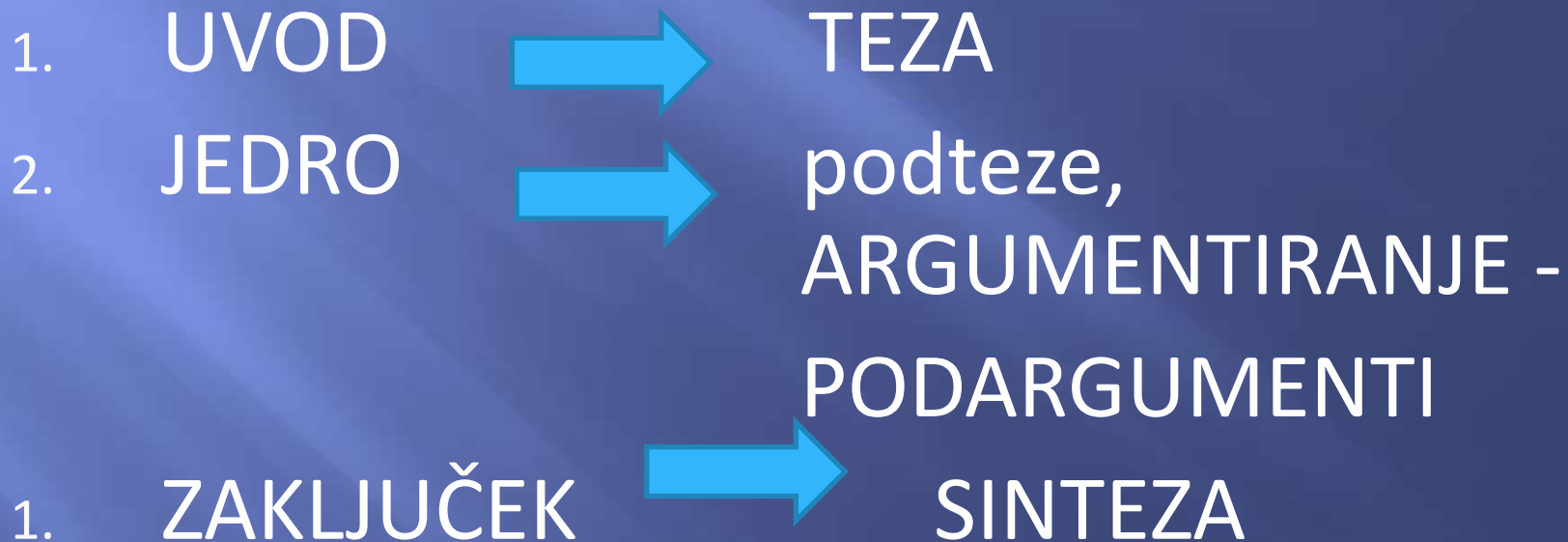
Cestišče je spolzko in tesno mi je pri srcu. Oče je vse bolj vznemirjen. Da me takole ozmerja za špiclja, se razkuri, da mi preprosto reče špicelj in bandit, tega madeža ne bom trpel, podkuril bom še temu možakarju, meni se ne govori špicelj in bandit. Ustavi, ukaže, nazaj moram, to mu moram povedati, vpije in grabi za volan.

RAZPRAVLJALNI ESEJ

1. Babica, oče in pripovedovalka
2. Domačija, gozd in taborišče
3. Teror, upor in boj za domovino

POMEMBNO!!!

TRIDELNA ZGRADBA ESEJA:

RECEPT (kako začeti):

- ▣ Preberemo NASLOV in NAVODILA.
- ▣ **PODČRTAMO ZAHTEVE** (ključne besede).
- ▣ Zapišemo: **KONCEPT — OSNUTEK** (asociacije in odgovori na vprašanja).
- ▣ **UVOD**: teza
- ▣ **JEDRO** (3–5 odstavkov): argumentiranje
- ▣ **ZAKLJUČEK**: sinteza (zaokrožitev, ampak brez ponavljanja)

Viri in literatura:

- Zoran Božič, Didactic presentation of the novel The Angel of Oblivion by Maja Haderlap
- Zbornik Slavističnega društva 2018
<https://sites.google.com/site/slavisticnodrustvo/kongres18/zbornik>
- Matej Božič, Mladina, 30. 8. 2013
- Teja Dev, radio Ars, 30. 10. 2012
- Intervju z Majo Haderlap: Pogledi.si, 12. 10. 2011
- gradivo s seminarja Književnost na splošni maturi (FF Mb, 2018)
- Esej na maturi, MK, Lj, 2019
- Nina Kompein, Manjšina v slovenskem in svetovnem romanu, diplomsko delo
- ...

ČE BOSTE HOTELI, BOSTE
ZMAGALI!

1tanja.tomsic@gmail.com